

Systematiskt jämförbarhetsarbete inom hjälpmedelsområdet

Redovisning av regeringsuppdrag

Denna publikation skyddas av upphovsrättslagen. Vid citat ska källan uppges.
För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovsmannens tillstånd.

Publikationen finns som pdf på Socialstyrelsens webbplats. Publikationen kan också
tas fram i alternativt format på begäran. Frågor om alternativa format skickas till
alternativaformat@socialstyrelsen.se

ISBN 978-91-7555-500-3
Artikelnummer 2019-6-19

Publicerad www.socialstyrelsen.se, juni 2019

Förord

Socialstyrelsen har haft i uppdrag av regeringen att identifiera och sprida exempel på systematiskt jämställdhetsarbete. Resultatet av kartläggningen presenteras i denna rapport. Rapporten riktar sig främst till regering och riksdag, men även till andra aktörer såsom politiker och tjänstemän i landsting och kommuner.

I arbetet med detta uppdrag har Socialstyrelsens fört dialog med många aktörer inom hjälpmedelsområdet, som bland annat varit myndigheten behjälpliga i framtagandet av lärande exempel. Socialstyrelsen vill rikta ett tack till dessa aktörer.

Ansvarig för rapporten har varit Karin Flyckt. Eva Wallin har varit ansvarig enhetschef.

Olivia Wigzell
Generaldirektör

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
Inledning	8
Metoder och aktiviteter	8
Omfattning och avgränsningar	9
Definitioner	9
Om systematiskt jämställdhetsarbete	9
Resultat	10
Vanligt med policys som rör jämställdhet	10
Andel verksamheter	11
Lathund lär ut jämställdhetsintegrering	11
Webbutbildningar om jämställdhet ger stöd i utvecklingsarbete	12
Utbildningsinsatser kompletterar landstingsövergripande handlingsplan	12
Jämställdhetsanalyser inför beslut och förändringar	12
Socialstyrelsens reflektioner	13
Spridningsaktiviteter	15
Bilaga 1. Kvalitetsdeklaration för enkätundersökning	16
Frågor och variabler	16
Datainsamling	16
Referenser	19

Sammanfattning

Socialstyrelsen har haft i uppdrag att kartlägga och sprida exempel på systematiskt jämställdhetsarbete inom hjälpmedelsområdet. Resultaten av kartläggningen tyder på att det är relativt vanligt med någon form av jämställdhetsarbete inom hjälpmedelsverksamheter, till exempel samlar 35 procent av verksamheterna in könsuppdelad statistik. Det är dock mindre vanligt med ett systematiskt jämställdhetsarbete, exempelvis att använda resultatet från genomförda analyser till konkret verksamhetsutveckling och förbättringsarbete. Resultaten pekar också på viss diskrepans mellan styrdokument och praktiskt arbete; flertalet verksamheter (68 procent) har en policy som inkluderar jämställdhet men betydligt färre tycks ha implementerat rutiner och arbets sätt i sitt dagliga arbete. Majoriteten av verksamheterna har inte heller genomfört någon kompetensutveckling om jämställdhet under de senaste två åren.

Socialstyrelsen har inom ramen för uppdraget identifierat några hjälpmedelsverksamheter vars jämställdhetsarbete kan utgöra lärande exempel. Exempelen är både landstingsövergripande samt specifika för hjälpmedelsområdet.

- Region Örebro län har tagit fram en lathund för jämställdhetsintegrering ”Spelar roll? Guide till jämställdhetsarbete”. I guiden lyfts de olika stegen inom jämställdhetsintegrering: att synliggöra könsskillnader, exempelvis att inhämta och analysera statistik och att genomföra förändring.
- Region Jönköpings län inkluderar jämställdhetsperspektivet i sin landstingsövergripande policy om jämlikhet. Regionen har satt upp mål för arbetet, däribland: ett normkritiskt förhållningssätt samt förbättrad kvalitet med jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv. I policyn lyfts det systematiska arbetets olika steg: medvetandegöra och förstå, granska och analysera samt praktisera. Som stöd i utvecklingsarbetet bland annat webbutbildningen ”Se människan”.
- Region Västmanland har tagit fram en landstingsövergripande handlingsplan för jämlik vård, där jämställdhetsperspektivet ingår. Handlingsplanen fokuserar bland annat på att se över om jämlikhetsperspektivet kan stärkas i utbildningar. Under 2019 kommer medarbetare på Hjälpmedelscentrum att gå en utbildning om genusperspektiv. Under 2020 genomförs nästa steg, där regionens ambition är att genusperspektivet ska ingå i förskrivart utbildningarna på sortimentsnivå.
- Malmö stad har tagit fram en strukturerad metod för jämställdhetsanalyser, ”Vägen till jämställdhet”, som består av en manual och en mall. I manualen ingår flera steg: kartlägga, analysera, genomföra förändringar samt följa upp.

Socialstyrelsen konstaterar att det är fortsatt angeläget att lyfta jämställdhetsperspektivet i myndighetens egna kunskapsstöd som berör hjälpmedelsområdet. Myndigheten avser dessutom att fortsätta sprida lärande exempel, för att därigenom främja jämställdhetsarbetet inom regionernas hjälpmedelsverksamheter.

Inledning

Hjälpmedel förskrivs olika till kvinnor och män, men det är svårt att fastslå huruvida skillnaderna är omotiverade eller inte. Skillnaderna som har identifierats i olika studier kan delvis ha sitt ursprung i olika behov, men det går inte att utesluta att skillnaderna också kan vara omotiverade. [1]

De genusstrukturer som finns i samhället medför en risk för förutfattade meningar hos förskrivare, vård och omsorgspersonal med flera, i fråga om vad en person vill och kan utföra på egen hand. Att det är vanligare att hushållsnära hjälpmedel förskrivs till kvinnor och att fler män än kvinnor tycks ha tillgång till eldrivna rullstolar skulle kunna vara exempel på hur genus och normer påverkar förskrivningen av hjälpmedel. Personal som förskriver hjälpmedel har därför en viktig uppgift i att uppmärksamma och medvetandegöra oönskade och omedvetna beteenden. Tidigare undersökningar pekar på att hjälpmedelsförskrivare inte uppmärksammar jämställdhetsperspektivet i tillräckligt hög grad för att utvecklingen ska kunna anses vara positiv. Det finns verksamheter inom hjälpmedelsområdet som använder sig av jämställdhetsintegrering, men i ”På lika villkor! Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen (SOU 2017:43) bedömdes att dessa verksamheter bör bli fler. På så sätt säkerställs att jämställdhetsarbetet blir en del av det ordinarie arbetet och förutsättningarna ökar för att omotiverade skillnader åtgärdas. [1]

I regleringsbrevet för 2018 fick Socialstyrelsen i uppdrag av regeringen att *kartlägga och sprida exempel på systematiskt jämställdhetsarbete inom hjälpmedelsområdet*. I uppdraget ingick även att *fokusera på kompetenssatsningar inom jämställdhet*.

Metoder och aktiviteter

Inom ramen för uppdraget gjordes ett enkätutskick, i syfte att kartlägga kompetenssatsningar och att samla in exempel på systematiskt jämställdhetsarbete. Eftersom relativt få exempel skickades in så gjordes ingen systematiskt granskning av exemplen. Dessutom genomfördes uppföljande dialoger med verksamhetsföreträdare, utifrån resultaten av enkätundersökningen. Under projektets genomförande har dialog förts med Jämställdhetsmyndigheten. Dialog har även skett med följande aktörer:

- Nationella nätverket för hjälpmedelschefer
- Socialstyrelsens nätverk inom hjälpmedelsområdet

I dialogerna ställdes följande frågor:

- Känner ni till goda exempel på (systematiskt) jämställdhetsarbete inom hjälpmedelsområdet?
- Ser ni några utmaningar/svårigheter med ett jämställdhetsperspektiv inom området?

Omfattning och avgränsningar

I uppdraget har ingått att kartlägga och samla in befintliga metoder, arbetssätt och kompetenssatsningar. I uppdraget har även ingått att genomföra spridningsaktiviteter avseende systematiskt jämställdhetsarbete inom hjälpmedelsområdet. I uppdraget har inte ingått att genomföra analyser av könsskillnader.

Eftersom syftet med uppdraget har varit att identifiera lärande exempel och kompetenssatsningar i verksamheter, har uppdraget i sin insamlingsfas haft ett begränsat patient- och brukarperspektiv.

Definitioner

Med hjälpmedel avses i detta uppdrag förskrivna hjälpmedel för det dagliga livet. Med systematiskt jämställdhetsarbete avses ett löpande kvalitetsarbete som syftar till likabehandling av män och kvinnor.

Om systematiskt jämställdhetsarbete

Sedan 1994 har Sverige använt jämställdhetsintegrering som huvudsaklig strategi för att förverkliga de jämställdhetspolitiska målen. Jämställdhetsintegrering innebär att ett jämställdhetsperspektiv ska beaktas i all politik som påverkar människors villkor, så att alla kvinnor och män, flickor och pojkar kan leva jämställda liv. Eftersom jämställdhet mellan kvinnor och män skapas där ordinarie beslut fattas, resurser fördelas och normer skapas måste jämställdhetsperspektivet finnas med och beaktas i det dagliga arbetet. Strategin har vuxit fram för att motverka tendensen till att jämställdhetsfrågorna hamnar i skymundan eller sidoordnas andra politiska frågor och verksamheter.¹

För att få genomslag för arbetet och för att kunna nå de jämställdhetspolitiska målen bör verksamheten systematiskt synliggöra och analysera vilka konsekvenser olika förslag och beslut får för kvinnor respektive män. Den kunskap som detta medför bör i nästa skede ligga till grund för utformningen av verksamhetens planering, genomförande, uppföljning och utveckling på alla nivåer inom all offentlig verksamhet. En del av ett sådant systematiskt jämställdhetsarbete kan även vara policys eller särskilt utsedda samordnare eller liknande. [1]

Detta innebär att jämställdhetsperspektivet finns med från idé, beslut till genomförande och uppföljning. Ett jämställdhetsperspektiv ska integreras på alla nivåer och i alla steg av processen, i den dagliga verksamheten av de som normalt deltar i beslutsfattandet och genomförandet. Det uppnås till exempel genom ett uppföljningssystem som hanterar könsuppdelad statistik, att medarbetare och chefer har kunskap om genus och jämställdhet så att de kan analysera resultat för att göra förbättringar och att omotiverade skillnader som hittas åtgärdas. [1]

¹ <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstallldhet/jamstallldhetsintegrering/>

Resultat

I detta kapitel redogör Socialstyrelsen för resultaten av enkätundersökningen. I kapitlet presenterar Socialstyrelsen även några lärande exempel, som även baseras på uppföljande dialoger med verksamhetsföreträdare.

Vanligt med policys som rör jämställdhet

Systematiskt jämställdhetsarbete förekommer i varierad utsträckning inom hjälpmedelsområdet, det visar resultaten från Socialstyrelsens enkätundersökning. Resultaten bör dock tolkas med försiktighet eftersom undersökningens svarsfrekvens var låg².

Resultaten tyder på att styr- eller policydokument som innefattar jämställdhet är relativt vanliga inom hjälpmedelsverksamheter, 68 procent av verksamheterna anger att de har sådana (tabell 1). Det vanligaste tycks vara landstingsövergripande dokument om jämlikhet/jämställdhet, där hjälpmedel direkt eller indirekt ingår som ett perspektiv³.

Tabell 1. Jämställdhetsarbete inom hjälpmedelsområdet.

Andel hjälpmedelsverksamheter som bedriver någon form av jämställdhetsarbete, andel angivet i procent, 2018. N=47 hjälpmedelsverksamheter.

	Ja	Nej	Vet inte
Har ni ett styr, eller policydokument för verksamhet, där det finns ett jämställdhetsperspektiv?	68	15	17
Har er verksamhet särskilda checklistor för att tillämpa jämställdhetsperspektivet?	6	81	13
Redovisning av statistik om hjälpmedelsanvändare är uppdelad på kön	36	60	4
Könsuppdelad statistik analyseras ur ett jämställdhetsperspektiv	30	55	15
Verksamhetsutveckling och uppföljning genomförs med hjälp av könsuppdelad statistik	19	66	15

Källa: Socialstyrelsens kartläggning av systematiskt jämställdhetsarbete inom hjälpmedelsverksamheter (2019).

Betydligt färre verksamheter tycks ha ett jämställdhetsperspektiv i sina analyser och sin egen verksamhetsutveckling. Exempelvis anger 35 procent av de verksamheter som besvarat Socialstyrelsens enkät att de samlar in könsuppdelad statistik. En något lägre andel, 30 procent, anger att de analyserar könsuppdelad statistik ur ett jämställdhetsperspektiv. Vidare uppger 19 procent av verksamheterna att de genomför verksamhetsutveckling och uppföljning med hjälp av könsuppdelad statistik. Majoriteten av de verksamheter som uppger att de bedriver någon form av jämställdhetsarbete återfinns i de södra eller mellersta delarna av Sverige. Ett undantag är Region Västerbotens hjälpmedelscentral, som har ett styr- eller policydokument för verksamheten, som innehåller ett jämställdhetsperspektiv. Verksamheten redovisar

² Svarsfrekvensen var 40 procent-

³ Med indirekt avses exempelvis att policydokument eller riktlinjer som rör jämställdhet omfattar all verksamhet.

dessutom könsuppdelad statistik samt analyserar könsuppdelad statistik ur ett jämställdhetsperspektiv.

Långt ifrån alla hjälpmedelsverksamheter kompetensutvecklar inom jämställdhet (tabell 2). Knappt 20 procent av verksamheterna uppger att de har haft kompetensutveckling/kurser/temadagar om jämställdhet för chefer. En något högre andel, 26 procent, uppger att de haft utbildning i jämställdhet för medarbetare.

Tabell 2. Kompetensutveckling inom jämställdhetsområdet.

Andel hjälpmedelsverksamheter som under åren 2017-2018 genomfört kompetensutveckling/kurser/temadagar för personalen där inriktningen har varit jämställdhet, andel angivet i procent, 2018. N=47 hjälpmedelsverksamheter.

	Andel verksamheter
Ja, kompetensutveckling/kurser/temadagar för chefer	19
Ja, kompetensutveckling/kurser/temadagar för medarbetare	26
Nej	60
Vet inte	11

Källa: Socialstyrelsens kartläggning av systematiskt jämställdhetsarbete inom hjälpmedelsverksamheter (2018).

Lathund lär ut jämställdhetsintegrering

Region Örebro län har tagit fram en lathund för jämställdhetsintegrering "Spelar roll? Guide till jämställdhetsarbete". Guiden är framtagen av en arbetsgrupp inom habilitering och hjälpmedel och vänder sig till samtliga anställda i Region Örebro. I guiden lyfts de olika stegen inom jämställdhetsintegrering: att synliggöra könsskillnader, inhämta och analysera statistik, analysera resultat och genomför förändring. I guiden lyfts exempel på identifierade könsskillnader, som att fler pojkar och män än flickor och kvinnor förskrivs hjälpmedel för neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. I guiden introduceras även ett normkritiskt tänk, såsom metoden "genushanden".⁴ Nuvarande arbetssätt är att nyckelpersoner utbildas i att använda manualen/lathunden. Tanken är att förskrivare sedan ska kunna arbeta på den egna arbetsplatsen med dessa frågor.

Regionen samlar dessutom in könsuppdelad statistik och utifrån den analyserar de könsskillnader som identifieras. Det svåra, menar regionen, är att komma vidare i analysen och ta reda på orsaker till skillnader i hjälpmedelsförskrivning.⁵ För närvarande pågår ett samarbete med en student knuten till Örebro universitet, som i en masteruppsats gör en intervjustudie med hjälpmedelsförskrivare. Syftet är att fördjupa kunskapen om jämställdhet inom hjälpmedelsområdet. Arbetstiteln på uppsatsen är "Jämställda hjälpmedel - arbetsterapeuters upplevelser av jämställd hjälpmedelsförskrivning".

Jämställdhetsperspektivet behöver lyftas kontinuerligt, menar företrädare för regionens hjälpmedelsverksamhet, annars faller tidigare arbete lätt i glömska. Perspektivet behöver integreras i själva verksamhetssystemet, vilket

⁴ Genushanden hjälper verksamheter att få jämställda rutiner så att de som möts av verksamhetens service, får samma frågor oavsett kön, och därmed likvärdig service.

⁵ Michael Söderlind, verksamhetschef Centrum för hjälpmedel, Region Örebro, personlig kontakt.

är en utmaning eftersom det är många viktiga frågor som verksamheten behöver fokusera på. En framgångsfaktor är att ha frågan levande i olika forum. Region Örebro's hjälpmedelsverksamhet har till exempel ett samverkansforum med två träffar per år, med representanter från olika verksamheter, där dessa frågor kan lyftas.

Webbutbildningar om jämställdhet ger stöd i utvecklingsarbete

Region Jönköpings län inkluderar jämställdhetsperspektivet i sin landstingsövergripande policy om jämlikhet. I dokumentet lyfts bland annat mänskliga rättigheter och normer kring kön, etnicitet, funktionsnedsättning med mera. Regionen har satt upp mål för arbetet, däribland: ett normkritiskt förhållningssätt samt förbättrad kvalitet med jämlikhets- och jämställdhetsperspektiv. Varje mål har en egen tids- och aktivitetsplan. I dokumentet lyfts det systematiska arbetets olika steg: medvetandegöra och förstå, granska och analysera samt praktisera. Som stöd i utvecklingsarbetet finns webbutbildningar, såsom *Jämställd vård – bättre vård* och *Se människan*⁶.

Utbildningsinsatser kompletterar landstingsövergripande handlingsplan

Region Västmanland har tagit fram en landstingsövergripande handlingsplan för jämlik vård. I denna handlingsplan ingår jämställdhetsperspektivet. Handlingsplanen fokuserar bland annat på att se över om jämlikhetsperspektivet finns i relevanta utbildningar och om perspektivet kan stärkas. Hjälpmedelscentrum i Region Västmanland har under flera år dessutom kartlagt förskrivningsmönster av hjälpmedel utifrån ett genusperspektiv.

Under 2019 genomförs en utbildning om genusperspektiv som riktar sig till de som utbildar förskrivare av hjälpmedel. På så sätt jämställdhetsintegrerar regionen de ordinarie utbildningarna och förskrivarna får med sig perspektivet till sin egen verksamhet⁷. Under 2020 genomförs nästa steg, där regionens ambition är att genusperspektivet ska ingå i förskrivarutbildningarna på sortimentsnivå. Målet med uppdraget är att synliggöra jämställdhetsperspektivet och visa exempel på systematiskt jämställdhetsarbete.

Jämställdhetsanalyser inför beslut och förändringar

Malmö stad har som mål att alla verksamheter år 2020 ska erbjuda en likvärdig service till både kvinnor och män, detta inkluderar även hjälpmedelsområdet. Målet innebär att jämställdhetsarbetet ska ingå i det vardagliga arbetet och i detta ingår bland annat att genomföra jämställdhetsanalyser. Malmö

⁶ "Se människan" fokuserar på funktionsnedsättning.

⁷ Hanna Knutsson, jämställdhetsstrateg Region Västmanlands, personlig kontakt.

stad har med hjälp av konsultstöd har tagit fram en manual för jämställdhetsanalyser, ”Vägen till jämställdhet”, och en tillhörande mall. Manualen innehåller följande moment:

1. Vilket område ska vi undersöka?
2. Hur ska området undersökas (befintlig statistik eller ny insamling)?
3. Vad visar undersökningen?
4. Vilka slutsatser kan vi dra?
5. Vad beror eventuella skillnader på?
6. Är de identifierade skillnaderna ett jämställdhetsproblem, inom något av följande områden:
 - självbestämmande
 - påverkan och inflytande
 - ekonomi och utbildning
 - hem- och hushållsarbete
 - utsatthet för våd
 - hälsa
7. Bevarar vi rådande könsroller?
8. Vid minst ett ja på fråga 6 eller 7, vad kan vi själv påverka?
9. Vad ska vi uppnå, kortsiktigt och långsiktigt?
10. Vad ska vi göra, vem ska göra det och när?
11. Hur ska vi mäta förändringsarbetet?

Det finns konkreta exempel på hur jämställdhetsanalyser har påverkat hjälpmedelsverksamheten. Ett exempel är ett förslag som handlade om att plocka bort duschpall ur hjälpmedelssortimentet. En jämställdhets- och konsekvensanalys genomfördes vilket ledde till att förslaget inte genomfördes.

En framgångsfaktor i arbetet med jämställdhetsanalyser är tydlighet från den politiska ledningen, enligt Malmö stad.⁸ En sådan tydlighet gör att arbetet prioriteras.

Socialstyrelsens reflektioner

Resultaten från Socialstyrelsens enkätundersökning indikerar att det är relativt vanligt med någon form av jämställdhetsarbete inom hjälpmedelsverksamheter, till exempel insamling av könsuppdelad statistik. Däremot tycks det vara mindre vanligt med ett systematiskt jämställdhetsarbete, som exempelvis att använda resultat från analyser till verksamhetsutveckling. Resultaten pekar också på viss diskrepans mellan styrdokument och praktiskt arbete; många verksamheter har en policy som inkluderar jämställdhet men betydligt färre tycks ha implementerat rutiner och arbetssätt i sitt dagliga arbete.

Enkätundersökningens svarsfrekvens var låg och resultaten kan därför inte ses som heltäckande. Då Socialstyrelsen även fört dialoger med verksamhetsföreträdare i olika sammanhang, bedömer myndigheten att resultaten torde ändå vara tillräckligt valida.

⁸ Sofia Andersson, enhetschef på Hjälpmedelscentrum Malmö stad, personlig kontakt.

Socialstyrelsen konstaterar att det är fortsatt angeläget att lyfta jämställdhetsperspektivet i de egna produkterna som berör hjälpmedelsområdet, att fortsätta följa utvecklingen inom området och sprida lärande exempel.

Spridningsaktiviteter

Under projektets genomförande har Socialstyrelsen fört dialoger med verksamhetsföreträdare, dels om kartläggningen och projektets frågeställningar, dels om spridningsaktiviteter:

- Hjälpmedelschefernas årliga konferens
- Socialstyrelsens nätverk för hjälpmedelsfrågor

Exempel på systematiskt jämställdhetsarbete inom hjälpmedelsområdet har även publicerats i den årliga lägesrapporten om insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning [2]. Rapporten publicerades 19 mars och har fått relativt stor spridning på kort tid. Den 6 maj hade rapporten laddats ned 1 900 gånger.

Socialstyrelsen avser att fortsätta sprida lärande exempel om jämställdhetsarbete inom hjälpmedelsområdet även efter att detta uppdrag har avslutats.

Spridningsseminarium

I anslutning till återrapporteringen planerar Socialstyrelsen att arrangera ett spridningsseminarium. Seminariet kommer att genomföras i slutet av augusti. Utöver representanter för Socialstyrelsen deltar även representanter för hjälpmedelsverksamheter samt representanter för patient- och brukarorganisationer. Syftet med seminariet är dels att presentera olika lärande exempel, dels att diskutera utmaningar och framkomliga vägar. Seminariet kommer att kunna följas via webben.

Komplettera utbildningen om hjälpmedel

Socialstyrelsen avser att stärka jämställdhetsperspektivet i myndighetens kunskapsstöd om hjälpmedel och förskrivning av hjälpmedel [3], bland annat genom att komplettera med de lärande exempel som identifierats i detta uppdrag. Socialstyrelsen överväger också att komplettera webbutbildningen⁹ om hjälpmedel med en modul om jämställdhet.

Publicering på externa webbplatser

Lärande exempel om jämställdhetsarbete inom hjälpmedelsområdet kommer även att publiceras på externa webbplatser:

- Jämställ.nu (www.jamstall.nu)
- Kunskapsguiden (www.kunskapsguiden.se)

⁹ <https://utbildning.socialstyrelsen.se/enrol/index.php?id=225>

Bilaga 1. Kvalitetsdeklaration för enkätundersökning

Enkätundersökningen vände sig till syncentraler, ortopedtekniska mottagningar, hörcentraler samt kommunala och landstingsdriven hjälpmedelscentral. Målgruppen bestod av 110 verksamheter, uppdelat på följande:

- 20 stycken hörcentral eller motsvarande
- 14 stycken kommunala hjälpmedelscentraler
- 30 stycken landstingsdriven hjälpmedelscentral
- 34 stycken ortopedtekniska mottagningar
- 20 stycken syncentraler

Undersökningen var en totalundersökning, och därmed förekommer inte urvalsosäkerhet. Svartsbortfallet är dock en osäkerhetsfaktor (se nedan).

Frågor och variabler

Frågekonstruktören utformade frågorna i samarbete med projektledaren samt övriga personer i projektgruppen. Enkäten skickades även på samråd med såväl SKL som NNR. Enkäten omarbetades efter att synpunkter från samrådsparterna inkommit.

Enkäten bestod av 7 huvudfrågor samt 1 följdfråga beroende på hur man svarat på huvudfrågan, vilket gav totalt 8 frågor. Frågorna består av en blandning av frågor med fasta svarsalternativ och öppna frågor.

Med referensperiod menas vilken tidpunkt svaren avser, t.ex. idag, förra veckan, senaste tre månaderna. Denna undersöknings referensperiod är nuläget. För en av frågorna är referensperioden 2017-2018.

Datainsamling

Datainsamlingen genomfördes via en webbenkät, som tillsammans med ett informationsbrev skickades via e-post till namngivna ansvariga för verksamheter inom de olika målpopulationerna (se bilaga 1a och 1b). Datainsamlingen pågick 4/12 2018 – 9/1 2019. Under insamlingsperioden gjordes ett (1) ordinarie påminnelseutskick.

Svarsfrekvens

Det var 47 verksamheter som besvarade enkäten. Det ger en svarsfrekvens på 40 procent. Svarsfrekvensen för de olika verksamhetsområdena ligger mellan 24 och 64 procent.

Tabell 2. Svarsfrekvens, verksamhetsområde samt totalt

	Antal verksamheter	Svar, antal	Svar, andel
Hörcentral eller motsvarande	20	7	35
Kommunal hjälpmedelscentral	14	9	64
Landstingsdriven hjälpmedelscentral	30	16	53
Ortopedteknik	34	8	24
Syncentral	20	7	35
Totalt	118	47	40

Bortfall

Bortfallet består dels av de verksamheter som inte besvarat enkäten och av partiellt bortfall, dvs. att de inte besvarat vissa frågor i enkäten. Om bortfallet skiljer sig från de svarande, med avseende på undersökningsvariablerna, så kan skattningarna som grundar sig på enbart de svarande vara missvisande. Då bortfallet är stort i denna undersökning bör resultaten tolkas med försiktighet. Dock finns inget partiellt bortfall, eftersom frågorna var obligatoriska.

Tillförlitlighet

Ramtäckning

Täckningsfel kan bestå av under- och övertäckning. Undertäckning innebär att det finns verksamheter som ingår i populationen men saknas i rampopulationen. Vid övertäckning finns verksamheter som inte ingår i populationen med i rampopulationen.

Det kan förekomma både under och övertäckning då den lista över verksamheterna som utgjorde registret är insamlat år 2017. Om en verksamhet startat efter 2017 finns den alltså inte med i rampopulationen. Om en verksamhet upphör finns de felaktigt med i ramen.

Mätfel

I samband med datainsamlingen kan slumpmässiga och systematiska fel uppstå, dessa kallas mätfel. De svar som ges kan vara osäkra eller felaktiga. De kan även bli fel på grund av att de som svarar har missuppfattat frågan. Det finns en rad olika källor till dessa fel, bl.a. mätinstrumentet, informationssystemet och insamlingssättet.

För att minska risk för mätfel har enkäten konstruerats med ämneskunnig, enkätfrågekonstruktör, en statistiker, pilotundersökning samt i samråd med SKL och NNR. Inga uppenbara mätfel har framkommit i undersökningen.

Vid den manuella och maskinella bearbetningen av datamaterialet kan bearbetningsfel uppstå. Exempel på bearbetningsfel är registreringsfel och kodningsfel. Då insamlingen skett via en webbenkät med fasta alternativ bör registreringsfelet var litet.

Beskrivning av data

Från undersökningen redovisas andel och antal för alla verksamheter.

Jämförbarhet över tid

Det är första gången Socialstyrelsen genomför denna undersökning.

Tillgänglighet

Socialstyrelsen publicerar rapporten på www.socialstyrelsen.se.

Referenser

1. På lika villkor! Delaktighet, jämlikhet och effektivitet i hjälpmedelsförsörjningen. SOU 2017:43. 2017.
2. Socialstyrelsen. Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning. Lägesrapport 2019; 2019.
3. Förskrivning av hjälpmedel – Stöd vid förskrivning av hjälpmedel till personer med funktionsnedsättning Socialstyrelsen; 2016.